

MOLNÁR KRISZTINA

KONVENCIÓ KONTRA LELKIISMERET

NAGY ZOLTÁN MIHÁLY TÖLGYEK ALKONYA CÍMŰ REGÉNYÉRŐL

Nagy Zoltán Mihály első regénymondata alkotói pályájának mérföldköve, amely meghozta az író számára az igazi elismerést. Az 1991-ben megjelent *A sátán fattya* 2001-ben elnyerte az Év Könyve Díjat, emellett számos elismerésben részesült az író munkássága az elkövetkezendő években. A Tóth Eszter kálváriájába betekintő regény megrendítő gondolatisággal vezet végig a lány sorsán, akinek ösztönös élni akarása felülemelkedik a megaláztatásokon és kirekesztéseken, a kor és társadalom ítéletén. A lányt katonák erőszakolták meg és teherbe esett, ami rányomta bélyegét egész életére. Az egy mondatos vezekléstörténet egyes szám első személyben, Eszter hangján szól meg, s a lírai megformáltság adja a regény különleges hangulatát.

Az író 1996-ban folytatja a regényfolyamát, megjelenik a trilógia második része, a *Tölgyek alkonya*. Eszter sorsát tovább olvashatjuk a regény lapjain, azonban már nem róla szól a történet. Szilas falut látjuk a műben a 'malenkij robot' utáni években, a kolhozosítás időszakában, ahol felborul az addigi erkölcsei rend, az emberektől megfosztják fizikai és szellemi értékeiket.

A sátán fattyában belülről kifelé, az egyedi tragédián át kapunk kitekintést a nemzet tragédiájára. „Eszter látószögén keresztül tárul elénk az elmesélt világ, ebben ismerni föl a történelmi valóságot...”¹. A *Tölgyek alkonyában* a nemzet, a kárpátjai magyarság tragédiáját látjuk, s ezt szemlélve követjük az egyéni sorsot, kívülről befelé tekintve mutatja be az író a családok, a közösség próbára tételét.

Nagy Zoltán Mihály sajátos írói technikája a *Tölgyek alkonyát* is átszövi, bár ennek létjogosultsága csak *A sátán fattya* folytatásaként értelmezhető, mert, míg *A sátán fattyában* egy hosszú belső monológ kivetüléseként értelmezhető a lírai megformáltság, addig a második kötetben már távolabb kerülünk a gondolatiság síkjáról, mintegy felülről szemléljük a történeteket, mely csak hangulat-átörökítés okán igényli a prózavers formaal-

kotást. Mintha a két regény közötti kapcsolati szálát a líraisággal próbálná az író megerősíteni. A belső történések zaklatott, érzelmi viharok, lelki borzalmak hangulata a versformán keresztül öröklődik a *Tölgyek alkonyába*, rányomva ezzel bélyegét az olvasó gondolataira: a küzdésnek, hánytatásnak még koránt sincs vége. A tördelt sorok, véget nem érő megszakítottság, be nem fejezettség a regényben bemutatott romlott, feje tetejére állított világ kivételéseként is értelmezhető.

A *Tölgyek alkonyának* kezdete megerősíti azt a néma feloldást, amelyet *A sátán fattya* végkifejletében láthatunk: Eszter már nem tud azonosulni önmagával, önkívületi állapotba kerül, s lelke csak a víz által tud megszabadulni a feldolgozhatatlan rettenettől, kitaszítottságtól, amely fekete lepelként borul fiatalságára. A víz minden szennyet, mocskot elmosó ereje a megtisztulást hozza mindkettőjükre, Eszter és Istvánka a víz tetején járnak, ezzel szimbolizálva a Krisztusi ártatlanságot és megtisztulást. Eszter először nevezi gyermekét kisfiamnak, s a *Tölgyek alkonyában* az anya és fia összekapcsolt sorsa hozza számára a végső feloldást. Eszter fia találkozási általi gyógyulásával indul a történet, de ezzel tulajdonképpen a lány kálváriája is véget ér. Az élet megy tovább, a leányanya neveli gyermekét. Bár alakja sosem tisztul meg a közösség szemében, „Eszter alakja a háttérben sötétlik, hiába vágyja az olvasó a tisztaságát, ezt a történetmondást a társadalmi berendezkedés különböző fondorlatai, a történelmi események alakítják.”² A regény többi részében már csak háttérszereplőként látatja az író sorsukat.

Nagy Zoltán Mihály fokozatosan tágítja a regénybeli világlátásunkat, elbeszélőként számol be a családról, a falu, a kárpátaljai magyarság sorsáról. *A sátán fattyában* Eszter a főhős, ezt mutatja az egyes szám első személye is, míg a *Tölgyek alkonyában* már egyes szám harmadik személyben sugallja az író, nincs főszereplő: sorsokat látunk, családokat, a falut, ahogy megpróbálja felfogni a körülötte történő szörnyűségeket, a kolhozosítás „rejtelmét”, megpróbál együtt élni és asszimilálódni a változó rendszerrel.

Az évszázadokon át rétegződő morál alappillérei inognak meg az új rendszer beköszöntével. A regény olvasásakor egyre mélyebbre és mélyebbre süllyedünk a kilátástalanságban, folyamatosan tiporja el az új rendszer a korábbi erkölcsi elveket, csak az tud hatalomra jutni, aki eltapos minden értéket. A *Tölgyek alkonyában* legfőképpen Tóth Mihály alakját látjuk kibontakozni, aki a megmaradás, élni akarás, becsület példaképeként tárul elénk. Értékrendjét nem tudta megingatni semmilyen politikai rendszer, ő a támasza családjának és a körülötte lévő embereknek. Tanult és olvasott,

Istenfélő emberként ő a példaképe a megmaradásnak, belőle merít erőt Eszter, Istvánka, aki már felcseperedett, iskolába jár, Irénke, a családban az egyetlen, akinek pozitív irányba rendeződik élete, férjhez megy és gyereket szül, nem hordoz Eszterhez, Istvánhoz hasonlóan egy életen át lemoshatatlan bélyeget. Ágnes férjét pedig a háttérből támogatja. „Tóth Mihály alakjában sikerült koncentráltan felmutatni mindazon értékeket, melyek a közösség erejét, öntudatát, megmaradásának esélyét adhatják”³. Azonban rá is folyamatosan zúdulnak az akkori kor embertelen intézkedései, az eltiprásba, megaláztatásba és embertelenségbe még a becsületesség és erkölcs hordozója, Tóth Mihály is beleroppan, kétkezi munkájának halálos ítéletét nem tudja elviselni. A sok generáción át nevelt és féltve őrzött budaháti tölgyest kiirtották, helyén már csak tönkök néma sokasága áll: „kipusztítva az egész, csak volt, már nincs / budaháti tölgyes./ indulat vasmarka szorítja szívét, úgy érzi, a lelkében/ megpattan valami, felbillen, összeomlik a nyugalmas belső egyensúly”, Tóth Mihályt megalázzák, nevét és munkáját semmibe veszik. A gyökereit követő, igazságra vágyó asztalos tekintete ezután már sokszor réveteggé válik, belefásul a mindennapokba, egykedvűen szemléli élete utolsó szakaszát. S végül elkövetkezik, ami megbékélést nyújt számára: „letudta/ a földi pályát,/ mint kidöntött, lecsontolt/ budaháti tölgy./ tehetetlenül hever, szava, szemfénye/ elakad, kiapad, megtörik,/ unokája bevonulása előtt három nappal, egy alkonyi órán/ elalszik./ arcát kisimítja, megszépíti a kegyes halál.”

Szép hasonlattal zárja az író sorait, Tóth Mihály alakját egy budaháti tölgyhöz hasonlítja, amelynek gyökerei nagyon mélyre nyúlnak, így biztosítja a fennmaradást, ellenállva minden viharnak és szélnek. Tóth Mihály is a múltjába, gyökereibe kapaszkodva maradt meg embernek az embertelenségben, támaszt és példát nyújtva mindazoknak, akik a bizonytalan, fenyegető közelségtől megrettennek.

Nagy Zoltán Mihály kétpólusú világot mutat be: határozottan elkülönül a jó és a rossz fogalma, a becsület és a becsstelenség ellentéte bontakozik ki a regény szinte mindegyik oldalán. Nincsenek határ-elmosódások, az olvasó mindig érzi és mindig tudja, ki a jó és ki a rossz a történetben. Ellenszegülnek a Tóth Mihályok a Seres Bálintokkal, a Halász Károlyok a Varga Mártonokkal.

A *Tölgyek alkonya* regény létjogosultsága megkérdőjelezhetetlen, mert bár az 1950-es, 60-as éveket öleli fel a regény cselekménye, mondanivalója, hőseinek példamutatása túlmutat az akkori kor eseményein és a mai olvasó számára biztosít szilárd erkölcsi alapot.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Csordás László: A malenykij robot és hatásának megjelenítése Nagy Zoltán Mihály A sátán fattya című kisregényében. In: Együtt, 2013/3, 65-68.
- Eperjesi Penckófer János: Tettben a jellem. A magyar irodalom sajátos kezdeményei Kárpátalján a XX. század második felében. Magyar Napló, Budapest 2003.
- Gerliczki András: A második mondat (Nagy Zoltán Mihály: Tölgyek alkonya című könyvéről). In: Hatodik Síp, 1997/3., 4.
- Iván Zsuzsanna: Büntelen bűnhődés. Nagy Zoltán Mihály: A sátán fattya. In: Új Horizont, XXX. évfolyam, 2002., 2.szám
- N.Pál József: „...a közös rettenetbe belenémult a falu...”. Nagy Zoltán Mihály: A sátán fattya. In: Kortárs, 2001/8
- Penckófer János: Hatvanból harminc. Nagy Zoltán Mihály három évtizedes alkotói pályájának vázlata. In: Együtt, 2011/1
- Penckófer János: Cívódó tündérek prédája. Műfaj és mondat kérdése Nagy Zoltán Mihály lírai történetmondásában. Magyar Napló, 2000/3
- Penckófer János: Morális értékjegyek módosulásai (Nagy Zoltán Mihály írói világa) In: Közoktatás, 2004/4-5
- Nagy Zoltán Mihály – a prózaíró és költő. Bibliográfiai mutató. Ungvár, 2010.

JEGYZETEK

- ¹ Penckófer János: Cívódó tündérek prédája, Magyar Napló, 2000/3
- ² Penckófer János: Morális értékjegyek módosulásai, Közoktatás, 2004/4-5
- ³ Gerliczki András: A második mondat, Hatodik Síp, 1997/3